

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

BELGIA – Wspólnota Flamandzka

1. Populacja uczących się i język nauczania

W dniu 1 stycznia 2008 roku w regionie flamandzkim 34,15% populacji było w wieku poniżej 30 lat; 828 197 młodych ludzi było w wieku szkolnym (pomiędzy 6. a 18. rokiem życia). Językiem nauczania jest holenderski.

2. Administracja i finansowanie edukacji

Poprawka konstytucyjna z dnia 15 lipca 1988 przeniosła całą odpowiedzialność związaną z kształceniem na Wspólnotę, z wyjątkiem wieku rozpoczynania i kończenia obowiązku szkolnego, minimalnych wymagań odnośnie wydawania dyplomów oraz systemu wynagrodzeń. Płatny urlop edukacyjny (w kompetencji Federalnego Ministra Pracy), szkolenie wojskowe (w kompetencji Federalnego Ministra Obrony) i szkolenie policyjne (w kompetencji Federalnego Ministra Spraw Wewnętrznych i Federalnego Ministra Sprawiedliwości) także pozostają pod nadzorem Rządu Federalnego. Każdego roku Wspólnota otrzymują od państwa ustalone wsparcie finansowe na potrzeby systemu edukacji. Dodatkowo rząd flamandzki przeznacza część swoich dochodów, pochodzących z podatków regionalnych i innych źródeł, na cele związane z kształceniem.

Jedną z głównych zasad belgijskiego ustawodawstwa w zakresie kształcenia jest konstytucyjna wolność kształcenia. Zgodnie z tą regułą każda osoba fizyczna bądź prawna może zakładać szkoły, a także *inrichtende machten* (organy prowadzące) lub, w przypadku *basisonderwijs* (kształcenia na poziomie szkoły podstawowej), *schoolbesturen* (rady szkół) oraz organizować i opierać ich działanie na wartościach teistycznych bądź ateistycznych, czy też szczególnych regułach wychowawczych lub edukacyjnych. Rodzice (dzieci w wieku szkolnym) mają prawo wybrać dowolną szkołę dla swoich dzieci.

Organy prowadzące mogą wybierać, zatrudniać i awansować własnych nauczycieli oraz kadre wspierającą, administracyjną i kierowniczą w zgodzie z obowiązującą legislacją. W celu wspierania i reprezentowania swoich szkół, większość właścicieli organizuje się w *onderwijkskoepels* (patronackie organizacje oświatowe).

Flamandzki system edukacji został podzielony na trzy odrębne, główne *onderwijsnetten* (sieci edukacyjne):

- **GO!, *onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap*** (sieć szkół Wspólnoty Flamandzkiej), która jest finansowana przez Wspólnotę Flamandzką i prowadzona przez Raad Go! I 28 *scholengroepen* (grupy szkolne, złożone ze szkół podstawowych i średnich); w tej sieci kształcą się 14,3% wszystkich dzieci uczęszczających do przedszkola, 14,4% wszystkich uczniów szkoły podstawowej i 16,6% wszystkich uczniów uczęszczających do ogólnodostępnych szkół średnich;
- ***Gesubsidieerd officieel onderwijs*** (oficjalna, dofinansowywana sieć szkół) jest prowadzona przez miasta, gminy i prowincje i jest dofinansowywana przez Wspólnotę Flamandzką. Obejmuje ona 23,1% wszystkich dzieci uczęszczających do przedszkola, 22,6% wszystkich uczniów szkół podstawowych i 7,9% wszystkich uczniów uczęszczających do ogólnodostępnych szkół średnich. Organami prowadzącymi w tej sieci są rady gmin i prowincji. W regionie stolicy – Brukseli, Komisja Wspólnoty Flamandzkiej prowadzi politykę edukacji międzysieciowej, która dopełnia politykę Wspólnoty Flamandzkiej. Komisja ta jest

także organem prowadzącym dla wielu dofinansowywanych flamandzkich szkół w regionie stolicy – Brukseli.

- **Gesubsidieerd vrij onderwijs** (prywatna, dofinansowywana sieć szkół) jest prowadzona przez prywatne, prawne organy prowadzące i opiera się na wyznaniu religijnym (katolicyzm, judaizm, protestantyzm) lub na bezwyznaniowej filozofii życia bądź nawet na szczególnej regule wychowawczej czy edukacyjnej (tak zwane szkoły alternatywne). Szkoły te są akceptowane i dofinansowane przez Wspólnotę Flamandzką. Uczęszcza do nich 62,6% wszystkich dzieci zapisanych do przedszkola, 63,0% wszystkich uczniów szkół podstawowych i 75,5% wszystkich uczniów ogólnodostępnych szkół średnich. Większość szkół w tej sieci należy do katolickiej sieci edukacyjnej.

Aby zakwalifikować się do dofinansowania, szkoły muszą przestrzegać ustanowionej dekretem struktury kształcenia, realizować program nauczania, który wyraźnie przedstawia założenia końcowe i rozwojowe, umożliwiać inspekcje przeprowadzane przez inspektorat, być członkiem LOP, *lokaal overlegplatform* (lokalnej platformy konsultacji), angażować się w działalność określoną dekretem i wprowadzić powszechny zakaz palenia.

Zgodnie z nowym **systemem finansowania** kształcenia obowiązkowego, wszystkie sieci powinny odtąd otrzymywać takie same fundusze w ramach środków operacyjnych. System obsługuje odpowiednio wszystkie poziomy i gałęzie kształcenia, w tym wszystkie indywidualne obszary nauczania. I tak, 3% budżetu przeznaczają się, by zagwarantować wolny wybór kształcenia w ramach GO! (sieć szkół Wspólnoty Flamandzkiej). 4,5% wspiera oficjalną (GO!) (kształcenie wspólnotowe) sieć szkół i *gesubsidieerd officieel onderwijs* (oficjalną, dofinansowywaną sieć szkół); szkoły w ramach obu sieci muszą oferować wybór ścieżek kształcenia w obszarze filozofii życiowej (pomiędzy jednym z wyznań religijnych a etyką bezwyznaniową). W końcu, część budżetu jest dystrybuowana z góry na podstawie danych demograficznych i społecznych dotyczących populacji uczniów. W tym systemie używa się całej gamy wskaźników defaworyzacji (wskaźniki dla uczniów GOK): poziom wykształcenia matki, język używany w domu, to, czy uczeń kwalifikuje się do grantu i sąsiedztwo szkoły. W roku szkolnym 2009/10 „społeczna” subwencja budżetowa wynosiła 14% dla *basisonderwijs* (kształcenia na poziomie szkoły podstawowej), a dla kształcenia na poziomie szkoły średniej 10%.

Szkoły podstawowe i średnie **nie pobierają żadnych opłat rejestracyjnych**; szkoły mogą zbierać tylko określoną sumę przeznaczoną na pokrycie „dodatkowych” kosztów, na które w przypadku *basisonderwijs* (kształcenia na poziomie szkoły podstawowej) od 1 września 2008 roku nałożono limit. Koszty ponoszone przez rodziców uczniów szkół średnich mogą być ustalane tylko po konsultacji z radą szkoły. Wszystkie strony, których dotyczy sprawa, powinny być poinformowane o porozumieniu dotyczącym darowizny na rzecz szkoły na piśmie (na przykład poprzez regulacje szkolne) nie później, niż na początku roku szkolnego.

Dodatki szkolne w ramach *kleuteronderwijs* (edukacji przedszkolnej), kształcenia obowiązkowego i szkolnictwa wyższego są przyznawane na podstawie takich samych kryteriów i na podstawie karty rodziny, która obejmuje wszystkie dzieci w danej rodzinie przez wszystkie poziomy edukacji. Aby poprawić frekwencję uczniów, wysokość dodatków szkolnych została uzależniona od regularnego uczęszczania do szkoły.

Flandria ma niewiele komercyjnych szkół prywatnych – nie są one oficjalnie uznawane ani dofinansowywane.

0,04% uczniów kształcenia na poziomie szkoły podstawowej i 0,13% uczniów kształcenia na poziomie szkoły średniej uczy się w domu (pod opieką opiekunów prawnych). Jest to akceptowalna forma kształcenia obowiązkowego pod warunkiem, że spełnia szereg minimalnych wymagań i odbywa się pod nadzorem inspektoratu. Kształcenie domowe nie uprawnia jednak uczniów do otrzymania oficjalnych świadectw. Aby je otrzymać, dzieci muszą zdać egzamin w wyznaczonej szkole lub przed jedną z komisji egzaminacyjnych.

Obszar polityki „Kształcenie i Szkolenie” obejmuje:

- DOV, **Departement Onderwijs en Vorming** (Departament Kształcenia i Szkolenia) prowadzony przez sekretarza generalnego i odpowiedzialny za wsparcie polityki edukacyjnej;
- 5 agencji, które nadzorują wprowadzanie polityki edukacyjnej przy wsparciu generalnego administratora: AgODi, *Agentschap voor Onderwijsdiensten* (Agencja do spraw Usług Oświatowych; zajmuje się kształceniem na poziomie szkoły podstawowej i średniej,

kształceniem artystycznym, ośrodkami poradnictwa dla uczniów, poradnictwem i inspekcjami); AHOVOS, *Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen* (Agencja do spraw Szkolnictwa Wyższego, Kształcenia Dorosłych i Dodatków na naukę); AOC, *Agentschap voor Onderwijscommunicatie* (Agencja do spraw komunikacji w kształceniu); AGION, *Agentschap voor Infrastructuur in het onderwijs* (Agencja do spraw infrastruktury kształcenia); a także, od 1 maja 2009, AKOV, *Agentschap voor kwaliteitszorg in onderwijs en vorming* (Agencja do spraw zapewniania wysokiej jakości kształcenia i szkolenia).

- Rada zarządzająca, składająca się z ministra i sześciu wyznaczonych urzędników;
- VLOR, *Vlaamse Onderwijsraad* (Flamandzka Rada Edukacji) jest strategiczną radą doradczą, która między innymi opiniuje wszystkie projekty ustaw, raporty dotyczące polityki edukacyjnej oraz dokumenty, które mają zostać zaprezentowane na posiedzeniu flamandzkiego parlamentu. VLOR organizuje także regularnie konsultacje między ważnymi przedstawicielami systemu edukacji a partnerami społecznymi. Wszyscy z nich uczestniczą w posiedzeniach rady VLOR.

W obecnym rządzie Flandrii (2009-2014), Minister Edukacji jest także Ministrem do Spraw Młodzieży, Równych Szans i Brukseli. Ministra wspiera zespół ekspertów edukacyjnych.

Organy z udziałem przedstawicieli uczniów i ich rodziców oraz nauczycieli zostały ustanowione dla wszystkich poziomów kształcenia we wszystkich sieciach edukacyjnych.

Szkoły są zobowiązane powołać radę szkoły, obejmującą rodziców, członków kadry, przedstawicieli społeczności lokalnej i (w przypadku szkół średnich) uczniów. Mogą także powołać radę pedagogiczną (składającą się z nauczycieli), radę rodziców i uczniów, i są zobowiązane uczynić to, jeśli minimum 10% danej grupy ma takie życzenie. Na poziomie *scholengemeenschappen* (zespołu szkół; czyli związku kilku szkół prowadzących kształcenie na tym samym poziomie w jednej z 44 stref szkolnych) wszystkie rady szkół ze zrzeszonych placówek muszą uczestniczyć w doradczym posiedzeniu reprezentantów. Instytucje szkolnictwa wyższego mogą angażować przedstawicieli kadry akademickiej, studentów oraz sektorów gospodarki i kultury na zasadzie otwartej dyskusji lub włączając ich w proces zarządzania.

Inspektorat (obejmujący około 150 inspektorów edukacji) dba o jakość kształcenia we wszystkich szkołach poprzez systematyczne inspekcje zespołowe (*schooldoorlichtingen*). Inspektorat powinien określić cele inspekcji na podstawie indywidualnych profili szkół i z uwzględnieniem mocnych i słabych stron każdej z nich. Raporty z inspekcji są później publikowane na stronie inspektoratu. Każdego roku inspektorat publikuje ogólnodostępny roczny raport, *onderwijssoiegel* (Lustro Edukacji), w którym opisane są główne wnioski z inspekcji. Osobno powołano zespół inspektorów-doradców odpowiedzialnych za jakość prowadzonych zajęć z filozofii życiowej. Inspektorat zajmuje się kształceniem na poziomie szkoły podstawowej i średniej, kształceniem dorosłych i niestacjonarnym kształceniem artystycznym, a także ośrodkami poradnictwa dla uczniów. Nie nadzoruje jednak specjalnych programów kształcenia nauczycieli prowadzonych w ramach kształcenia dorosłych, ani wyższego kształcenia zawodowego.

W **szkolnictwie wyższym**, funkcjonuje system ewaluacji wewnętrznej będący podstawą dla zewnętrznej inspekcji przeprowadzanej przez **visitatiecommissie** (zewnętrzna komisja wizytacyjna) złożonej z ekspertów i koordynowanej przez VLHORA, *Vlaamse Hogeschole Raad* (Flamandzka Rada Kolegiów Uniwersyteckich) oraz VLIR, *Vlaamse Interuniversitaire Raad* (Flamandzka Rada Międzyuniwersytecka); od 1 września 2010 roku znane jako VLUHR, *Vlaamse Universiteiten en Hogeschole Raad* (Flamandzka Rada Uniwersytetów i Kolegiów Uniwersyteckich). Raporty z tych wizytacji zewnętrznych są podstawą **akredytacji** przez *Nederlands-Vlaams Accreditatie Orgaan* NVAO (Holendersko-Flamandzka Organizacja Akredytacyjna). Poprzez proces akredytacyjny NVAO formalnie uznaje, że dany program studiów spełnia minimalne międzynarodowe kryteria jakości. NVAO prowadzi rejestr wszystkich akredytowanych programów studiów.

Jakość programów kształcenia oferowanych przez **hoger beroepsonderwijs (HBO; wyższe kształcenie zawodowe)** monitorują zewnętrzne komisje wizytacyjne i Komisja do spraw Zapewniania Jakości Kształcenia Zawodowego. Szkoły i nauczyciele są wspierani przez związane z sieciami serwisy **doradztwa pedagogicznego**. Na rzecz uczniów działają **ośrodki poradnictwa dla uczniów**.

3. Edukacja przedszkolna

Dzieci można zapisywać do przedszkola od 2,5 roku życia, i tylko od nowego roku szkolnego przypadającego po ukończeniu przez dziecko 30 miesięcy. Dzieci, które ukończyły 3 lata mogą być przyjęte w dowolnym dniu roku szkolnego. *Kleuteronderwijs* (edukacja przedszkolna) jest darmowa i nieobowiązkowa. Edukacja przedszkolna i kształcenie na poziomie szkoły podstawowej są znane pod wspólną nazwą – *basisonderwijs* (kształcenie elementarne). Wszystkie nowo powstałe szkoły muszą oferować zarówno edukację przedszkolną, jak i kształcenie na poziomie szkoły podstawowej. 99% wszystkich 5-latków uczęszcza do przedszkola. Aby posłać wszystkie dzieci do przedszkoli, agencji „Dzieci i Rodzina” (agencja odpowiedzialna za akredytację i dofinansowywanie centrów opieki nad dziećmi) powierzono zadanie uświadomienia rodzicom, których dzieci nie korzystają z edukacji przedszkolnej korzyści płynących z tej formy opieki nad dziećmi.

Dzieci, które w wieku sześciu lat nie osiągnęły poziomu dojrzałości potrzebnego, by rozpocząć naukę w szkole podstawowej, mogą pozostać w przedszkolu dodatkowy rok. W przypadku dzieci uczęszczających do przedszkola specjalnego obowiązek rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej można odroczyć dwukrotnie.

4. Kształcenie obowiązkowe

a) Etapy

Kształcenie na poziomie szkoły podstawowej – <i>Lager Onderwijs</i>	Od 6. do 12. roku życia
Kształcenie na poziomie szkoły średniej – <i>Secundair Onderwijs</i>	Od 12. do 18. roku życia
Pierwszy etap: I klasa A – I klasa B (dla uczniów, którzy nie uzyskali <i>getuigschrift basisonderwijs</i> (świadectwa ukończenia kształcenia elementarnego) II klasa – II <i>Beroepsvoorbereidend leerjaar</i> (klasa przed-zawodowa)	Od 12. do 14. roku życia
Drugi etap prowadzący kształcenie w czterech obszarach: ogólne – techniczne – artystyczne – zawodowe kształcenie na poziomie szkoły średniej (<i>algemeen – technisch – kunst – beroepssecundair onderwijs</i>)	Od 14. do 16. roku życia
Trzeci etap: ogólne – techniczne – artystyczne – zawodowe kształcenie na poziomie szkoły średniej lub niestacjonarne kształcenie zawodowe na poziomie szkoły średniej (<i>algemeen – technisch – kunst – beroepssecundair onderwijs of deeltijds beroepssecundair onderwijs</i>)	Od 16. do 18. roku życia

Belgia nie ma systemu szkolnictwa obowiązkowego lecz system kształcenia obowiązkowego, które trwa przez okres 12 lat. Kształcenie rozpoczyna się wraz z rokiem szkolnym, w trakcie którego dziecko kończy 6 lat i kończy się, kiedy uczeń kończy lat 18.

Kształcenie w pełnym wymiarze jest obowiązkowe do czasu ukończenia 16 lat (Informacje na temat kształcenia w niepełnym wymiarze znajdują się w rozdziale piątym).

b) Kryteria przyjęć

Uczniowie mogą rozpocząć kształcenie w szkole podstawowej, kiedy skończą 6 lat i przechodzą do szkoły średniej, kiedy uzyskają *getuigschrift basisonderwijs* (świadectwo ukończenia kształcenia elementarnego). Jednak niektóre dzieci mają prawo rozpocząć naukę w wieku lat 5-ciu lub by przejść do szkoły średniej bez *getuigschrift* (świadectwa) pod warunkiem, że rada klasy, rodzice i ośrodek poradnictwa dla uczniów wyrażą zgodę.

Gelijkeonderwijskansenbeleid (GOK; polityka równych szans w zakresie kształcenia) gwarantuje podstawowe prawo do wolnego wyboru szkoły i miejsca zamieszkania niezależnie od koloru skóry, narodowości, przynależności etnicznej, wyznania czy płci. Wszystko to pod warunkiem, że w szkole są wolne miejsca, uczeń nie został wydany w zeszłym roku szkolnym, a plan wychowawczy szkoły i szkolne regulacje są zatwierdzone. *Lokale Overlegplatforms* (LOP's; lokalne platformy konsultacji) muszą dbać o wprowadzanie polityki równych szans w zakresie kształcenia na poziomie lokalnym.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Rok szkolny rozpoczyna się 1 września i kończy 30 czerwca.

Tygodniowy wymiar zajęć w szkole podstawowej to 28 do 29 lekcji po 50 minut każda. W szkole średniej minimalny wymiar zajęć to 28, a maksymalny to 36 lekcji po 50 minut tygodniowo, jednak plan większości uczniów zakłada co najmniej 32 lekcje w tygodniu. Zajęcia w szkołach podstawowych i średnich są równomiernie rozplanowane i trwają od poniedziałku do piątku. Środowe popołudnia w *basisonderwijs* (kształcenie elementarne obejmujące również szkołę podstawową) są obowiązkowo wolne od zajęć. W szkole średniej, zdecydowana większość szkół kontynuuje tradycję wolnego popołudnia w środy, mimo że mają prawo zdecydować inaczej. Zajęcia zaczynają się najwcześniej o 8 rano i kończą pomiędzy 3 a 5 popołudniu. W szkołach podstawowych przerwa na lunch trwa minimum 60 minut, w szkołach średnich jest to minimum 50 minut.

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

Mimo, że szkoły mogą dowolnie grupować swoich uczniów, zazwyczaj klasy są tworzone z podziałem na wiek. W *basisonderwijs* (szkoła podstawowa) zajęcia prowadzi nauczyciel przedmiotów zintegrowanych. Wyjątkiem jest wychowanie fizyczne i filozofia życia, których uczą osoby nauczyciele. W szkole średniej przedmiotów uczą nauczyciele specjaliści.

e) Programy i treści nauczania

Inrichtende machten (organy prowadzące) mogą samodzielnie opracowywać program nauczania, prowadzić projekty pedagogiczne, wybierać metody nauczania używane w ich szkole i ustalać reguły szkolne. Wszystko to jednak pod warunkiem, że respektowane są ustawowe dyrektywy oraz zasady demokracji.

Dla wszystkich poziomów kształcenia obowiązkowego zdefiniowane zostały cele minimalne. Cele te zostały sformułowane przez Jednostkę Programową (część Agencji do spraw zapewniania wysokiej jakości kształcenia i szkolenia - AKOV), zatwierdzone przez *Vlaamse Onderwijsraad* (Flamandzką Radę Edukacji) i następnie przyjęte przez Flamandzki Parlament. Cele końcowe to cele minimalne. Rząd definiuje listę celów końcowych w zakresie nauczania mając na uwadze minimalny poziom wiedzy, zrozumienia i umiejętności niezbędny i zarazem dostępny dla danej populacji uczniów. Z kolei szkoły muszą tylko dążyć do osiągnięcia celów końcowych w kształtowaniu u uczniów określonych postaw. Dodatkowo, istnieją cele międzyprzedmiotowe, które nie odnoszą się do jednej dziedziny nauczania, ale można dążyć do ich osiągnięcia w ramach kilku obszarów nauczania lub projektów edukacyjnych. Funkcjonuje także kategoria celów końcowych przypisanych konkretnemu przedmiotowi lub obszarowi nauczania, np. „Nauki Humanistyczne” lub „Łacina”. W wyjątkowych przypadkach, na przykład w ramach specjalnego projektu pedagogicznego, może zostać wyrażona zgoda na odejście od celów końcowych. Posunięcie takie musi jednak być dobrze uargumentowane, a jego realizacja wymaga wielu starań i zatwierdzana jest osobnym rozporządzeniem. Cele rozwojowe dla *kleuteronderwijs* (edukacji przedszkolnej) i kształcenia specjalnego na poziomie szkoły podstawowej to cele minimalne. Organy prowadzące mogą opracowywać własne programy nauczania pod warunkiem, że programy te jednoznacznie uwzględniają aktualne cele edukacyjne. Programy nauczania muszą być także zatwierdzone przez inspektorat i właściwego ministra.

Dla **kształcenia elementarnego** wypracowana została wspólna podstawa programowa. W przypadku edukacji przedszkolnej oparta jest ona na celach rozwojowych w następujących obszarach nauczania: wychowanie fizyczne, edukacja artystyczna, język holenderski, wiedza o świecie i wprowadzenie do matematyki. Z kolei w szkole podstawowej cele edukacyjne zostały ustalone w obszarach nauczania: wychowanie fizyczne, edukacja artystyczna, język holenderski, język francuski, wiedza o świecie, matematyka i elementy międzyprzedmiotowe – „nauka uczenia się”, „umiejętności społeczne” i „technologie komunikacyjno-informacyjne”.

Podczas **kształcenia na poziomie szkoły średniej I stopnia** uczniów nie dzieli się na różne profile kształcenia. W pierwszej klasie na wspólne zajęcia przeznaczone musi być 27 godzin lekcyjnych, w klasie drugiej liczbę lekcji zmniejsza się do 24.

Przedmioty obowiązkowe w szkole średniej I i II stopnia (podstawa programowa) to: edukacja w zakresie filozofii życia; język holenderski; język francuski; język angielski (od II klasy); matematyka; nauki przyrodnicze, lub fizyka lub biologia; historia i geografia (w klasach zorientowanych zawodowo uczniowie mogą wybrać spośród tych dwóch przedmiotów oraz wiedzy o społeczeństwie); edukacja artystyczna i sztuki wizualne lub edukacja muzyczna (tylko na I etapie), wychowanie fizyczne i wychowanie techniczne (tylko na I etapie i nie w roku przed-zawodowym). Wszyscy uczniowie na II i III etapie BSO (kształcenie zawodowe na poziomie szkoły średniej) muszą uczyć się jednego języka obcego – francuskiego lub angielskiego. Na II i III etapie obowiązuje część wspólna dla każdej ścieżki kształcenia. Dodatkowo, uczniowie uczęszczają także na zajęcia w ramach części opcjonalnej,

znacznie rozszerzonej w przypadku kształcenia technicznego, artystycznego i zawodowego na poziomie szkoły średniej (w stosunku do kształcenia ogólnego na poziomie szkoły średniej).

Cele rozwojowe zostały sformułowane dla klasy B pierwszego etapu i dla nowoprzybyłych uczniów posługujących się innym językiem ojczystym (OKAN; kształcenie dla imigrantów). Dla klasy A I etapu, a także dla etapów II i III, zdefiniowane zostały związane z przedmiotami i międzyprzedmiotowe cele edukacyjne. Szczegółowe cele edukacyjne zostały ustalone dla profili w ramach klas ASO (kształcenie ogólne na poziomie szkoły średniej) i dla profilu „top sports” prowadzonego przez ASO oraz dla TSO (kształcenie techniczne na poziomie szkoły średniej).

Szkoły prowadzące kształcenie w ramach oficjalnej i wspólnotowej dofinansowywanej sieci szkół muszą zagwarantować wybór między etyką bezwyznaniową i religią. Od 2000 roku przeprowadzany jest eksperyment w zakresie kształcenia modułowego w ramach kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej. Jest on dostępny dla uczniów od II etapu. Eksperyment ten będzie kontynuowany do czasu wprowadzenia planowanych reform w zakresie kształcenia na poziomie szkoły średniej (przed końcem kadencji obecnego rządu). Profile kompetencji (zawodowych) są opracowywane dla poszczególnych części zorientowanych zawodowo komponentów strukturalnych.

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Inrichtende machten (organy prowadzące) mogą stosować własną politykę oceniania i mają prawo przyznawać świadectwa ukończenia cyklu kształcenia.

W **basisonderwijs (szkoła podstawowa)** szkoła decyduje o promocji ucznia do następnej klasy.

Getuigschrift basisonderwijs (świadectwo ukończenia kształcenia elementarnego) można otrzymać na zakończenie VI klasy szkoły podstawowej, I klasy szkoły średniej (klasa A lub B), jak również na zakończenie roku przed-zawodowego (tj. II klasy szkoły średniej). Uczniowie, którzy zdobyli świadectwo mogą rozpocząć naukę w klasie IA szkoły średniej, podczas gdy uczniowie, którym się to nie udało, idą do klasy I B.

W trakcie kształcenia na poziomie szkoły średniej rada pedagogiczna (złożona z wszystkich nauczycieli, którzy uczyli danego ucznia) decyduje, czy uczeń otrzyma promocję do następnej klasy i jaki typ **oriënteringsattest** (świadectwo kierunkowe) mu przysługuje: A: zaliczenie, B: zaliczenie częściowe, z wyłączeniem niektórych ścieżek kształcenia lub nauczanych przedmiotów, C: powtarzanie klasy.

W ramach kształcenia na poziomie szkoły średniej na zakończenie III etapu ASO (*algemeen secundair* – ogólnego kształcenia na poziomie szkoły średniej), TSO (*technisch secundair* – technicznego kształcenia na poziomie szkoły średniej) lub KSO (*kunstsecundair* – artystycznego kształcenia na poziomie szkoły średniej) przyznany może zostać **diploma secundair onderwijs** (dyplom ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej). Uczniowie uczęszczający do BSO otrzymują dyplom, jeśli ukończą dodatkową III klasę III etapu BSO (zawodowe kształcenie na poziomie szkoły średniej).

Na zakończenie wszystkich innych etapów przyznane mogą zostać **getuigschriften** (świadectwa) danego etapu. W trakcie kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej uczniowie mogą otrzymać także **studiegetuigschriften** (świadectwa).

Podczas modułowego kształcenia zawodowego każdy moduł jest zwieńczony *deelcertificaat* (świadectwo ukończenia modułu), a ukończenie wszystkich modułów danej ścieżki nagradzane jest **certificaat (świadectwo)**. Uczniowie, którzy osiągnęli cele końcowe i z sukcesem ukończyli szkolenie zawodowe, a także uczęszczali na zajęcia przez okres minimalny ustalony dla kształcenia na poziomie szkoły średniej, otrzymują *getuigschrift van de tweede graad* (świadectwo ukończenia drugiego etapu kształcenia), świadectwo lub *diploma van secundair onderwijs* (dyplom ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej).

W uczniowie ostatnich lat mogą również otrzymać **getuigschrift over basiskennis van het bedrijfsbeheer** (świadectwo znajomości podstaw administracji biznesowej).

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

Po ukończeniu 16 lat, lub 15 lat pod warunkiem ukończenia pierwszego etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej, uczniowie mogą kontynuować kształcenie obowiązkowe w niepełnym wymiarze (obowiązkiem nauki są objęci do czasu ukończenia 18 lat). Zreformowany system kształcenia alternatywnego wymaga od tych uczniów pełnego zaangażowania – nie mniej, niż 28 godzin w tygodniu (tak samo, jak w kształceniu w pełnym wymiarze na poziomie szkoły średniej) i przewiduje podział zajęć na komponent teorii i komponent praktyk zawodowych. Młodzież ma do wyboru:

- **leertijd (praktyki)**, łączące szkolenie teoretyczne na jednym z 24 **kampusów SYNTRA** ze szkoleniem praktycznym w małym lub średnim przedsiębiorstwie (na podstawie umowy o praktykę z pracodawcą);
- kształcenie w niepełnym wymiarze godzin w jednym z 48 **CDO (Centra voor Deeltijds Beroepssecundair onderwijs – Ośrodki kształcenia zawodowego w niepełnym wymiarze godzin)**, które są połączone z szkołami średnimi prowadzącymi TSO w pełnym wymiarze (kształcenie techniczne na poziomie szkoły średniej) lub BSO (kształcenie zawodowe na poziomie szkoły średniej), w połączeniu ze szkoleniem w miejscu pracy, w skład którego może wchodzić uczestnictwo w rynku pracy, osobista ścieżka rozwoju zawodowego, ścieżka przygotowawcza lub projekt pomostowy.

Zbierane są informacje na temat kariery zawodowej i edukacyjnej młodych ludzi rejestrujących się na szkolenie alternatywne, a uczniowie otrzymują systematyczne wsparcie w wyborze ścieżki do zatrudnienia.

- Młodzi ludzie, którzy nie mają sprecyzowanych planów zawodowych i są niezdecydowani odnośnie wyboru programu szkolenia, mogą wybrać **ścieżkę przygotowawczą** (do 312 godzin)
- Ci, którzy są przygotowani do pracy, ale ciągle pracować nad swoją postawą i umiejętnościami mogą skorzystać z **projektu pomostowego**, aby uzyskać 40-tygodniowe doświadczenie zawodowe (maksymalnie 800 godzin) w administracji publicznej lub organizacji typu non-profit.
- Młodzież z grup defaworyzowanych, i nadal niezdolna do pracy zawodowej, jest kierowana na **ścieżkę rozwoju osobistego** prowadzoną przez ośrodek szkolenia w niepełnym wymiarze godzin.

21 oficjalnych **ośrodków szkolenia w niepełnym wymiarze (CDV)** zajmuje się, oprócz prowadzenia ścieżek rozwoju osobistego, kształceniem ogólnym w niepełnym wymiarze i pomocą w organizowaniu specjalistycznych zajęć dla uczniów w CDO (ośrodku kształcenia w niepełnym wymiarze). W celu dopasowania kształcenia i szkolenia do potrzeb regionalnych powołane zostały **regionalne platformy konsultacji**.

W skład ponadobowiązkowego kształcenia na poziomie szkoły średniej wchodzi:

- **IV etap kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej**, który jest obecnie wygaszany i zostanie przekształcony w kształcenie zawodowe wyższego stopnia, tj. zaawansowane kształcenie na poziomie szkoły średniej lub Se-n-Se (poprzednio siódma klasa).
- **Kształcenie Secundair-na-Secundair (Se-n-Se; zaawansowane kształcenie na poziomie szkoły średniej)**, organizowane przez placówki prowadzące kształcenie w pełnym wymiarze na poziomie szkoły średniej; w celach organizacyjnych placówki te mogą współpracować z innymi placówkami prowadzącymi kształcenie na poziomie szkoły średniej, ośrodkami kształcenia dorosłych, kolegiami uniwersyteckimi, publicznymi organizatorami szkolenia zawodowego dla dorosłych, sektorami zatrudnienia, firmami lub organizacjami, a także z kolegiami policyjnymi lub strażackimi.

b) Kryteria przyjęć

Szkolenie alternatywne mogą podjąć wszyscy młodzi ludzie, których obowiązuje niepełnowymiarowe kształcenie obowiązkowe w niepełnym wymiarze (obowiązek nauki), a nauka w tym wymiarze może być kontynuowana do czasu ukończenia 25. roku życia.

Uczniowie ci nie kwalifikują się do programu ścieżki rozwoju osobistego chyba, że zapisali się na konkretne szkolenie w CDO (ośrodek kształcenia w niepełnym wymiarze), a nawet w takim wypadku szkolenie trwa tylko do końca roku szkolnego, w którym obowiązek nauki przestaje ich dotyczyć.

IV etap kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej i **secundair-na-secundair onderwijs (kształcenie zaawansowane na poziomie szkoły średniej)** są dostępne dla młodzieży posiadającej *diploma secundair onderwijs* (świadcstwo ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej) lub *studiegetuigschrift van het 2e leerjaar van de 3e graad van het secundair onderwijs* (świadcstwo ukończenia II i III etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej).

c) Programy i treści nauczania

Kształcenie na poziomie szkoły średniej w niepełnym wymiarze prowadzone jest przez 40 tygodni w roku i składa się z 15 godzin lekcyjnych w tygodniu, 50 minut, poświęconych kształceniu ogólnemu i zawodowemu. Ośrodki CDO mają dowolność w podziale planu lekcji na zajęcia ogólne i zawodowe.

Een opleiding in de leertijd (praktyka zawodowa) trwa zwykle 3 lata, nie może być krótsza niż rok.

Praktyka zawodowa obejmuje:

- szkolenie teoretyczne, w skład którego wchodzi kształcenie ogólne (minimum 4 godziny w tygodniu). Program ten może być uzupełniany przez inne zajęcia, takie jak kursy językowe czy kursy wyrównawcze dla uczniów, którzy mają zaległości w nauce. Szkolenie jest prowadzone przez nauczycieli w kampusie SYNTRA i trwa 1 dzień w tygodniu.
- Szkolenie praktyczne (4 dni w tygodniu) pod opieką osoby prowadzącej działalność gospodarczą lub w małym lub średnim przedsiębiorstwie, prowadzone jest przez pracodawcę.

Ścieżki rozwoju osobistego są elastyczne i mogą składać się z następujących elementów:

- ścieżka rozwoju osobistego w wymiarze 28 godzin lekcyjnych, składająca się z części „nauka” i „praktyka zawodowa” (bez uczestnictwa w rynku pracy).
- ścieżka rozwoju osobistego w wymiarze 15 godzin lekcyjnych, składająca się z części „nauka” w połączeniu z projektem pomostowym bądź ścieżką przygotowawczą;
- ścieżka rozwoju osobistego w wymiarze 13 godzin lekcyjnych, składająca się z części „praktyka zawodowa” (bez uczestnictwa w rynku pracy) w połączeniu z kształceniem w niepełnym wymiarze godzin prowadzonym przez ośrodek kształcenia w niepełnym wymiarze godzin (CDO).

IV etap kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej składa się z dwóch kierunków nauki (w 2 dziedzinach): kształcenie w zakresie sztuk wizualnych i projektowanie mody, z których oba trwają 2 lata. Z powodu specyfiki tych kierunków nie została narzucona wspólna podstawa programowa. Od roku 2012 ten typ kształcenia prowadzony będzie przez HBO5 (placówka oferująca zaawansowane kształcenie zawodowe kończące się uzyskaniem kwalifikacji na poziomie 5) lub przez Se-n-Se (zaawansowane kształcenie na poziomie szkoły średniej).

Od 1 września 2009 roku **kształcenie zaawansowane na poziomie szkoły średniej** obejmuje dawny rok specjalizacji prowadzony na III etapie TSO (kształcenie techniczne na poziomie szkoły średniej) i KSO (kształcenie artystyczne na poziomie szkoły średniej) trwający przez dwa następujące po sobie semestry; w przyszłości w ramach tego rodzaju kształcenia realizowane będą także programy trwające jeden lub trzy następujące po sobie semestry.

d) Ocena, promocja i kwalifikacje

Ukończenie **kształcenia w niepełnym wymiarze** potwierdzane jest następującymi świadectwami i dyplomami:

- *Attest van verworven competenties* (świadectwo kompetencji): jeśli uczeń nie zaliczył modułu wchodzącego w skład programu modułowego lub programu nie-modułowego.

- *Deelcertificaat* (świadectwo modułowe): jeśli uczeń z sukcesem ukończył dany moduł programu.
- *Certificaat* (świadectwo): jeśli uczeń z sukcesem ukończył program modułowy bądź niemodułowy.
- *Getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs* (świadectwo ukończenia II etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej): jeśli uczeń otrzymał przynajmniej jedno świadectwo i osiągnął cele programu nauczania.
- *Studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs* (świadectwo ukończenia II klasy III etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej): jeśli uczeń otrzymał przynajmniej jedno świadectwo i osiągnął cele programu nauczania.
- *Diploma van secundair onderwijs* (dyplom ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej): jeśli uczeń jest w posiadaniu *getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs* (świadectwa ukończenia II etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej), otrzymał przynajmniej jedno świadectwo i osiągnął cele programu nauczania.

Uczniowie, którzy z sukcesem ukończyli swoją **praktykę zawodową** otrzymują oficjalne *getuigschrift* (świadectwo), które otwiera drogę do szkolenia w przedsiębiorstwie. Osoba posiadająca świadectwo automatycznie spełnia warunki licencyjne w zakresie wiedzy zawodowej dla większości uregulowanych prawnie zawodów. Z powodu wprowadzenia nowego rozrządzenia z 10 lipca 2008 dotyczącego systemu szkolenia alternatywnego, pewne zasady uległy zmianie od roku szkolnego 2009/10:

- *Certificaat* (świadectwo): jest przyznawane jeśli uczeń ukończył z sukcesem swoje szkolenie.
- *Getuigschrift leertijd* (świadectwo odbycia praktyki): jest przyznawane jeśli uczeń z sukcesem ukończył ścieżkę szkolenia.

Dodatkowo (tak, jak w przypadku kształcenia w niepełnym wymiarze godzin), *getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs* (świadectwo ukończenia II etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej), *studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs* (świadectwo ukończenia II klasy III etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej) oraz *diploma secundair onderwijs* (dyplom ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej) mogą być także przyznane uczniom, którzy ukończyli kształcenie ogólne pod warunkiem, że otrzymali co najmniej 1 świadectwo.

Uczniowie, którzy podążali **ścieżką rozwoju osobistego** otrzymują od CDV (ośrodka kształcenia w niepełnym wymiarze godzin) *een attest van verworven competenties binnen een persoonlijk ontwikkelingstraject* (świadectwo uzyskania kompetencji w ramach ścieżki rozwoju osobistego). Świadectwo zawiera szczegółowy opis etapów, które uczniowie ukończyli w ramach danej ścieżki.

Uczniowie, którzy z sukcesem ukończyli VII klasę BSO (kształcenie zawodowe na poziomie szkoły średniej) i I klasę IV etapu BSO otrzymują *diploma secundair onderwijs* (dyplom ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej).

Niezależnie od profilu, uczniowie II i III klasy III etapu każdej ścieżki kształcenia, a także uczniowie każdej klasy IV etapu, mogą otrzymać ***getuigschrift over basiskennis van het bedrijfsbeheer*** (świadectwo znajomości podstaw administracji biznesowej). Świadectwo może również zostać przyznane w ramach kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej w niepełnym wymiarze, o ile uczeń przez co najmniej 4 lata pobierał kształcenie na poziomie szkoły średniej lub w ramach praktyki zawodowej (wyłączając pierwszy etap).

Opcjonalny siódmy rok **ASO (kształcenie ogólne na poziomie szkoły średniej)** lub **KSO (kształcenie artystyczne na poziomie szkoły średniej)** przygotowujący do kształcenia na wyższej uczelni kończy się uzyskaniem *attest van regelmatige lesbijwoning* (świadectwa regularnego uczestnictwa w zajęciach).

W ramach **Se-n-Se (zaawansowanego kształcenia na poziomie szkoły średniej)**, które ma miejsce w ramach III etapu TSO (kształcenie techniczne na poziomie szkoły średniej) i KSO, uczniowie mogą otrzymać *certificaat van een opleiding secundair-na-secundair* (Se-n-Se; świadectwo ukończenia zaawansowanego kształcenia na poziomie szkoły średniej). Ci uczniowie, którym nie udało się ukończyć danego programu nauki lub którzy przerwali naukę w placówce przed końcem programu, otrzymują *oriënteringsattest C* (świadectwo typu C).

6. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

Na flamandzki system szkolnictwa wyższego składają się kolegia uniwersyteckie, uniwersytety i 5 stowarzyszeń funkcjonujących na zasadzie współpracy instytucjonalnej pomiędzy uniwersytetem i jednym lub większą liczbą kolegiów.

W ramach dostosowania struktury studiów do celów Procesu Bolońskiego wprowadzono następujący podział:

- **Zawodowe programy licencjackie**, które są ukierunkowane zawodowo i prowadzone tylko przez kolegia uniwersyteckie. Są one kontynuacją kształcenia na poziomie szkoły średniej.
- **Akademickie programy licencjackie** prowadzone przez stowarzyszone kolegia uniwersyteckie, także są kontynuacją kształcenia na poziomie szkoły średniej; przygotowują studentów do programu magisterskiego.
- **Programy magisterskie** są kontynuacją akademickich programów licencjackich i prowadzone są przez **uniwersytety i stowarzyszone kolegia uniwersyteckie**.
- Studia doktoranckie i przewody doktorskie prowadzone są przez uniwersytety.
- W celu dalszych, pogłębionych studiów studenci mogą uczęszczać na zajęcia w ramach zaawansowanych programów licencjackich (prowadzone przez kolegia uniwersyteckie) lub zaawansowanych programów magisterskich (prowadzonych przez uniwersytety).

Programy **Hoger beroepsonderwijs (HBO5; wyższe kształcenie zawodowe kończące się uzyskaniem kwalifikacji na poziomie 5)** są zazwyczaj prowadzone przez Ośrodki Kształcenia Dorosłych, ale mogą być też prowadzone przez kolegia uniwersyteckie.

Tylko pielęgniarstwo, które jest kierunkiem studiów organizowanym przez HBO5 i prowadzonym przez instytucje kształcenia w pełnym wymiarze, ma strukturę modułową; program tych studiów trwa 6 semestrów.

Wszystkie placówki prowadzące zajęcia w ramach programów studiów HBO5 mogą współpracować w zakresie tych programów z innymi placówkami edukacyjnymi, publicznymi ośrodkami szkolenia zawodowego dorosłych, (związanymi z danymi kierunkami) sektorami zatrudnienia, przedsiębiorstwami i organizacjami.

b) Warunki wstępu

Kandydaci na **studia licencjackie** muszą posiadać *diploma secundair onderwijs* (dyplom ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej) lub zagraniczny ekwiwalent. Osoby nie posiadające potrzebnego dla podjęcia studiów dyplomu mogą zostać skierowane do udziału w **programie przygotowawczym**.

Egzamin wstępny obowiązuje tylko kandydatów na studia na kierunkach medycyna i stomatologia. Jednak uczelnie prowadzące studia wyższe na kierunkach artystycznych organizują **wstępne testy predyspozycji artystycznych** dla studiów na kierunkach: „sztuki wizualne i audiowizualne”, „muzyka” i „sztuki sceniczne”. Kandydaci na studia muszą też w niektórych przypadkach przystąpić do **egzaminu z języka**.

Akademickie studia licencjackie zapewniają bezpośredni wstęp na **studia magisterskie**. Osoby posiadające zawodowy stopień licencjata muszą najpierw wziąć udział w programie pomostowym (program uzupełniający składający się z 45 do 90 punktów ECTS). Z kolei absolwenci akademickich studiów licencjackich, którzy chcą podjąć studia magisterskie nie do końca odpowiadające dotychczasowemu kierunkowi studiów, mogą zostać skierowani do udziału w programach przygotowawczych.

Stopień licencjata to wymóg konieczny dla podjęcia studiów w ramach **zaawansowanego programu licencjackiego**. Co więcej, wstęp może być uzależniony od powiązania ukończonych studiów z danym programem zaawansowanym. W związku z tym absolwenci programów licencjackich kandydujący na zaawansowany program licencjacki z innej dziedziny muszą najpierw ukończyć program przygotowawczy.

Stopień magistra to wymóg konieczny do przystąpienia do **zaawansowanego programu magisterskiego**. Co więcej, wstęp może być uzależniony od specyfiki ukończonych wcześniej studiów.

Studia doktoranckie może podjąć (lub otworzyć przewód doktorski) osoba posiadająca tytuł magistra. Kandydaci, którzy nie mają tego tytułu mogą zostać dopuszczeni, jeśli otrzymają pozytywną ocenę umiejętności lub zdadzą egzamin.

Uczniowie, którzy z sukcesem ukończyli kształcenie obowiązkowe w niepełnym wymiarze, mogą podjąć wyższe kształcenie zawodowe, organizowane przez CVO (Ośrodki Kształcenia Dorosłych). Dodatkowym warunkiem jest posiadanie od 3 lat *studiegetuigschrift 2e leerjaar van de 3e graad van het SO* (świadczenia ukończenia II klasy III etapu kształcenia na poziomie szkoły średniej), lub posiadanie dyplomu SO (dyplom ukończenia kształcenia na poziomie szkoły średniej), świadectwa ukończenia kształcenia dorosłych na poziomie szkoły średniej lub tytułu licencjata lub magistra. Kandydaci mogą też przystąpić do egzaminu wstępnego organizowanego przez dany ośrodek.

c) Kwalifikacje

Studenci, którzy z sukcesem ukończyli studia licencjackie otrzymują tytuł licencjata, a ci, którzy z sukcesem ukończyli studia magisterskie, otrzymują tytuł magistra. Stopnie te mogą zostać również przyznane jako potwierdzenie kompetencji lub nabytych uprzednio kwalifikacji (odpowiednio, EVC lub EVK). Tytuł „doktora” otrzymują kandydaci, którzy publicznie obronili pracę doktorską.

Studenci, którzy z sukcesem ukończyli programy kształcenia prowadzone przez *hoger beroepsonderwijs HBO5* (wyższe kształcenie zawodowe kończące się uzyskaniem kwalifikacji na poziomie 5) otrzymują *diploma van gegradueerde* (dyplom absolwenta). Dyplomy te wydawane są zawsze wraz z suplementem.

7. Kształcenie specjalne

Oprócz kształcenia w szkołach ogólnodostępnych, Flandria prowadzi także kształcenie specjalne, które jest podzielone ze względu na rodzaj i stopień niepełnosprawności uczniów i obejmuje: 6 typów kształcenia specjalnego na poziomie *kleuteronderwijs* (kształcenie przedszkolne), zapewniające opiekę 0,81% wszystkich dzieci w danym przedziale wiekowym, 8 typów kształcenia specjalnego na poziomie szkoły podstawowej obejmujące 6,73% wszystkich uczniów tego poziomu i 4 formy kształcenia na poziomie szkoły średniej, obejmujące 4,08% wszystkich uczniów na tym poziomie.

3 projekty wspierające zostały utworzone **w ramach kształcenia ogólnodostępnego**:

- **GON, *geïntegreerd onderwijs*** (kształcenie zintegrowane), zaprojektowane tak, by zapewnić wszystkim niepełnosprawnym uczniom uczęszczającym do szkół ogólnodostępnych (wszystkie poziomy z wyjątkiem szkolnictwa wyższego) wsparcie nauczyciela kształcenia specjalnego. Dzięki temu w roku szkolnym 2008/09 w ogólnodostępnym *basisonderwijs* (szkoła podstawowa) kształciło się 7 134 uczniów ze specjalnymi potrzebami, a w ramach ogólnodostępnego kształcenia na poziomie szkoły średniej - 2 675 uczniów.
- **ION, *inclusief onderwijs*** (kształcenie integracyjne), z którego korzysta ok. 100 dzieci ze średnią lub ciężką niepełnosprawnością intelektualną (typ 2) uczęszczających do ogólnodostępnych szkół podstawowych. Program zapewnia im indywidualną ścieżkę rozwoju;
- **W ramach GOK (*gelijkeonderwijskansenbeleid; polityka równych szans w zakresie kształcenia*)** szkoły podstawowe i średnie, które na pierwszym etapie kształcenia w szkole średniej prowadzą naukę dla co najmniej 10%, a na drugim i trzecim etapie kształcenia w szkole średniej dla co najmniej 25% uczniów spełniających od jednego do pięciu kryteriów programu, otrzymują refundację dodatkowych godzin nauczania lub godzin pracy z nauczycielem. Szkoły podstawowe mogą wyznaczyć koordynatora ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych. Liczba refundowanych godzin pracy koordynatora zależy od liczby pozostających pod jego opieką uczniów.

Kształcenie w szkołach podstawowych jest też zgodne z polityką zintegrowanego kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, co znajduje odzwierciedlenie w zarządzaniu na poziomie zespołów szkół.

Flandria poczyniła też kroki w celu wsparcia **uczniów imigrantów**:

- **W ramach OKAN (*onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers*;** kształcenie dla nowoprzybyłych uczniów posługujących się innym językiem ojczystym) 1 450 nowoprzybyłych

uczniów nie posługujących się językiem holenderskim i dzieci przebywających w otwartych ośrodkach dla uchodźców uczęszczających do ogólnodostępnych szkół podstawowych, a także 1 839 uczniów szkoły średniej może skorzystać z dodatkowych godzin lekcyjnych.

- W peryferyjnych dzielnicach Brukseli, oraz w gminach sąsiednich posługujących się różnymi językami podjęto dodatkowe kroki w celu wsparcia holenderskojęzycznych szkół podstawowych i wsparcie integracji dzieci niemówiących po holendersku w ramach tych szkół.

Flankerend onderwijsbeleid op lokaal niveau (polityka kształcenia uzupełniającego na szczeblu lokalnym) zapewnia wsparcie strukturalne projektom edukacyjnym w 13 miastach posiadających urzędy regionalne i w 14 mniejszych miastach w celu przeciwdziałania wszelkim opóźnieniom w nauce.

8. Nauczyciele

Od roku 2007 osoby planujące karierę w zawodzie nauczyciela mogą zdobyć *diploma van leraar* (dyplom nauczycielski) na dwa sposoby.

1) **Zintegrowane programy kształcenia nauczycieli**, prowadzone przez kolegia uniwersyteckie, które prowadzą do uzyskania tytułu licencjata odpowiednio, edukacji przedszkolnej (*kleuteronderwijs*), edukacji na poziomie szkoły podstawowej i edukacji na poziomie szkoły średniej.

Studia te trwają 3 lata i składają się z 180 punktów ECTS, w tym 45 punktów za część praktyczną. W ramach specjalności „edukacja na poziomie szkoły średniej” studenci wybierają dwa przedmioty, których będą nauczać.

2) Studenci, którzy uzyskali już inny dyplom w ramach szkolnictwa wyższego lub kształcenia dorosłych (lub ci, którzy są w trakcie kształcenia prowadzącego do uzyskania takiego dyplomu) oraz ci, którzy posiadają odpowiednie doświadczenie zawodowe, mogą zdobyć dyplom nauczycielski po ukończeniu **kursu pedagogicznego/nauczycielskiego**. Na program kursu składa się 60 punktów ECTS, z czego 30 punktów to praktyka nauczycielska. Kursy prowadzone są przez uniwersytety, kolegia nauczycielskie i CVO (*Centra voor Volwassenenonderwijs* - Ośrodki Kształcenia Dorosłych).

Część praktyczna nie może składać się wyłącznie ze szkolenia prowadzonego na uczelni, w jej skład wchodzić musi **staż nauczycielski (LIO Leraar-In-Opleiding baan)**, który odbywa się w szkole i obejmuje 500 godzin w ciągu roku. Nauczyciel-stażysta otrzymuje wynagrodzenie (równe pensji nauczyciela bez uprawnień pedagogicznych) i jest wspierany przez kolegium kształcenia nauczycieli, członka kadry z ośrodka oraz placówkę lub szkołę, w której jest zatrudniony.

Wszystkie staże nauczycielskie są równoważne, oparte na tych samych podstawowych kompetencjach z zakresu nauczania i biorą pod uwagę dotychczasowe kształcenie i nabyte kwalifikacje. Aby poprawić poziom profesjonalizmu, wesprzeć programy staży nauczycielskich i współpracę między tymi programami, utworzone zostały 4 **sieci eksperckie** (każda w ramach stowarzyszenia), obejmujące między-stowarzyszeniową **platformę regionalną**.

Każdego roku szkoły muszą zaprojektować **plan doskonalenia zawodowego kadry nauczycielskiej**. Szkoły mogą wybrać dowolną instytucję, której powierzą przeprowadzenie szkoleń. Każdego roku rząd ustala **priorytetowe tematy w ramach doskonalenia zawodowego nauczycieli**, a kiedy programy szkoleń obejmujące te tematy zostaną zaakceptowane, oferowane są za darmo wszystkim sieciom. Tematy na rok szkolny 2009/10 to edukacja kulturalna i artystyczna, cele końcowe i rozwojowe dla kształcenia na poziomie szkoły średniej (międzyprzedmiotowe; dla I etapu nauczania nauk przyrodniczych; dla I etapu nauczania techniki i *basisonderwijs* (szkoła podstawowa)).

Nauczyciele nie są urzędnikami państwowymi, ale mają własny, odrębny **status**. Obecnie różni się on w zależności od tego, czy nauczają w szkołach wspólnotowych czy dofinansowywanych, jakkolwiek różnice te są stopniowo wyrównywane. Warunki pracy są także określone w **cao (collectieve arbeidsovereenkomsten; zbiorowe umowy o pracę)**, które są sporządzane po zbiorowych konsultacjach i zwykle obowiązują przez 2 do 5 lat.

9. Aktualne reformy i priorytety w dziedzinie edukacji

A – Reformy i debaty w dziedzinie edukacji związane ze strategią 'ET 2020'

1. Wdrażanie programów mobilności i uczenia się przez całe życie

- Strategie uczenia się przez całe życie

Nowe rozporządzenie w sprawie reformy kształcenia artystycznego w niepełnym wymiarze powinno być gotowe do 2013 roku.

<http://www.ond.vlaanderen.be/dko/>

- Europejskie Ramy Kwalifikacji

Wprowadzona została flamandzka struktura kwalifikacji, tj. ramy opisujące wszystkie flamandzkie kwalifikacje poprzez kompetencje. Odtąd informacje o wszystkich uznawanych kwalifikacjach edukacyjnych i zawodowych wraz ze związanymi kompetencjami i sposobem, w jaki mogą zostać nabyte, będą przechowywane w „bazie danych o kwalifikacjach”. Informacje te będą ogólnodostępne. Zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej zawartymi w „Europejskich Ramach Kwalifikacji dla Uczenia się przez Całe Życie (European Qualifications Framework for Lifelong Learning; EQL for LLL)”, wszystkie świadectwa potwierdzające uzyskanie kwalifikacji i wszystkie poziomy flamandzkich ram kwalifikacji będą połączone z różnymi poziomami Europejskich Ram Kwalifikacji.

http://www.evcvlaanderen.be/evc_beleid/kwalificatiestructuur.html

- Rozszerzenie mobilności w uczeniu się

Program „Uczenie się przez całe życie” na lata 2007-2013 jest w trakcie realizacji.

<http://epos.vlaanderen.be/>

2. Poprawa jakości i wydajności edukacji i szkoleń

- Nauka języków

We wrześniu 2007 roku w 9 ogólnokształcących i technicznych szkołach średnich uruchomiony został 3-letni projekt pilotażowy dotyczący kształcenia wielojęzycznego, CLIL. W ramach projektu 10-15% zajęć prowadzone jest w innym języku, głównie francuskim i angielskim.

- Rozwój zawodowy nauczycieli i trenerów

Ocena rozporządzenia dotyczącego kształcenia nauczycieli ma zostać ukończona pod koniec 2012 roku i będzie się skupiać na takich aspektach szkolenia, jak uczenie się, postępy i wyniki w różnych programach kształcenia nauczycieli, a także na zewnętrznych ocenach jakości poszczególnych programów kształcenia nauczycieli, wpływie projektów wspierających różnorodność, sieci eksperckich i platform regionalnych.

W ramach debaty na temat kariery nauczyciela oceniana będzie też praca mentorów. W wyniku cięć budżetowych od 1 września 2010 szkoły nie będą mogły korzystać z dodatkowych godzin z mentorem.

- Zarządzanie i finanse

Nowe Se-n-Se, zaawansowane kształcenie na poziomie szkoły średniej, oferuje w szkołach średnich programy kształcenia w pełnym wymiarze odpowiadające flamandzkiemu 4. poziomowi kwalifikacji.

<http://www.ond.vlaanderen.be/wetwijs/thema.asp?id=215>

Nowe HBO5, wyższe kształcenie zawodowe kończące się uzyskaniem kwalifikacji 5. poziomu, oferuje programy szkoleń odpowiadające flamandzkiemu 5. poziomowi kwalifikacji, organizowane przez Ośrodki Kształcenia Dorosłych i kolegia uniwersyteckie. Pielęgniarstwo to jedyny kierunek organizowany przez placówki prowadzące kształcenie na poziomie szkoły średniej w pełnym wymiarze.

<http://www.ond.vlaanderen.be/wetwijs/thema.asp?id=215>

W roku 2010 oceniony zostanie program inwestycji w podstawowy sprzęt dla BSO, TSO, DBSO i BuSO. Wkrótce zostanie też uruchomiony plan działań dla kształcenia technicznego i zawodowego, skupiający się szczególnie na inwestycjach w zielone technologie.

W 2012 oceniony ma zostać nowy system finansowania zasobów operacyjnych dla szkół podstawowych i średnich. Ewaluacja będzie się skupiać na tym, czy szkoły dysponują przyznanymi środkami zgodnie z wytycznymi i założeniami rozporządzenia.

Oceniony zostanie również nowy system finansowania szkolnictwa wyższego. Podczas obecnej, nowej kadencji rządu, budżet na szkolnictwo wyższe zwiększy się o 10%.

W celu koordynacji istniejących rozporządzeń dotyczących szkolnictwa wyższego, a także uproszczenia, aktualizacji i optymalizacji wszystkich istniejących regulacji przygotowywane jest rozporządzenie obejmujące cały system szkolnictwa wyższego.

Do połowy roku 2011 ratyfikowane powinny zostać regulacje dla drugiego etapu oceny zewnętrznej i systemu akredytacji szkolnictwa wyższego. <http://www.nvao.net/>

- Podstawowe umiejętności z zakresu czytania, matematyki oraz nauk ścisłych i przyrodniczych

Strategiczny Plan dotyczący Umiejętności Czytania będzie kontynuowany do roku 2011. Potem zostanie oceniony, a wyniki tej ewaluacji zostaną wykorzystane przy tworzeniu nowego planu.

<http://www.ond.vlaanderen.be/geletterdheid/plan/default.htm>

Flandria bierze także udział w badaniu PISA 2009, w PIAAC 2011 i w ESLC 2011 (umiejętność posługiwania się językiem francuskim i angielskim).
<http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/links/PIAAC/piaac.htm> & <http://www.pisa.oecd.org> & <http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/oproepen/eslc/>

- „New Skills for New Jobs” (Nowe Umiejętności dla Nowych Zawodów)

Szczegółowe informacje nie są dostępne.

3. Promowanie sprawiedliwości, spójności społecznej i aktywnego obywatelstwa

- Uczniowie przedwcześnie kończący edukację

Uczniowie sprawiający poważne problemy w szkole uzyskują pomoc i porady w ramach projektów pozalekcyjnych.

<http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/time-out/>

- Edukacja przedszkolna

Regulamin szkolny powinien odtąd zawierać także oświadczenie o zaangażowaniu ze strony rodziców. Od roku szkolnego 2010/11 rodzice będą mogli zapisać swoje dzieci do holenderskojęzycznej szkoły podstawowej tylko, jeśli dzieci te uczęszczały wcześniej przez minimum 220 dni (w pełnym lub niepełnym wymiarze) do holenderskojęzycznego przedszkola, lub jeśli zdały test językowy przeprowadzany w CBL.

- Migranci

Szczegółowe informacje nie są dostępne.

- Uczniowie ze specjalnymi potrzebami

1 września 2011 wejdzie w życie zintegrowany i przejrzysty system zatrudniania nauczycieli w szkołach podstawowych i średnich. Nowy system zapewni szkołom, do których uczęszczają uczniowie spełniający kryteria programu polityki równych szans w zakresie kształcenia, możliwość korzystania z dodatkowych godzin nauki.

Nowa legislacja dotycząca edukacji i opieki zostanie wprowadzona w roku 2012 i będzie dotyczyła wszystkich uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczających do szkół podstawowych i średnich.

<http://www.ond.vlaanderen.be/leerzorg/>

W eksperymentach dotyczących opieki nad uczniami ze specjalnymi potrzebami studenci szkół wyższych wspierają uczniów szkół podstawowych i średnich ze środowisk de faworyzowanych w opracowaniu własnego planu kariery edukacyjnej. Fundacja Króla Baudoin została poproszona o przeprowadzenie badań w zakresie oceny i standardów jakości w celu przygotowania finansowania o bardziej regularnym charakterze. Zanim to jednak nastąpi, kolegia kształcąca nauczycieli są zachęcane do kierowania studentów na praktyki w formie tutorialu czyli indywidualnej opieki nad uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

<http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2008p/0523-tutoring.htm>

4. Wspieranie kreatywności, innowacji i przedsiębiorczości na wszystkich poziomach edukacji i szkoleń

Umiejętności kluczowe

Brak informacji.

Institucje sprzyjające innowacjom

Od roku 2005 działają regulacje prawne dotyczące inicjatyw typu projekt, działające w określonych ramach czasowych. 40 projektów zatrudniających dodatkowych pracowników od roku 2008 zostanie zakończonych do 31 sierpnia 2010. Z powodu cięć budżetowych dodatkowi pracownicy nie będą dłużej zatrudniani.

<http://www.ond.vlaanderen.be/proeftuinen/>

Partnerstwa

12 stycznia 2010 r. przedstawiciele Flamandzkiego Ministerstwa Edukacji i Szkoleń, Federalne Biuro Zatrudnienia, organizacja „Praca i Dialog Społeczny” oraz inne organizacje flamandzkie związane z edukacją podpisały porozumienie dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy w edukacji. Podpisanie porozumienia powinno prowadzić do integracji polityki opieki społecznej w szkołach i współpracy oraz uporządkowanego systemu konsultacji pomiędzy różnymi partnerami społecznymi.

Poradnictwo wewnętrzne i zewnętrzne dla uczniów zostanie zreformowane do roku 2014, w porozumieniu z ministrami pracy, spraw socjalnych i naturalizacji.

Szeroko zakrojone projekty pilotażowe mają na celu stymulację współpracy pomiędzy szkołami i innymi partnerami społecznymi, co ma służyć stworzeniu szerokiego środowiska sprzyjającego uczeniu się i tworzeniu równych szans edukacyjnych. Reforma zostanie wprowadzona w życie do roku 2014.

<http://www.ond.vlaanderen.be/bredeschool/default.htm>

W ramach DKO, edukacji artystycznej w niepełnym wymiarze, projekt reform sprzyja współpracy z innymi poziomami edukacji, organizacjami kulturalnymi oraz amatorskimi grupami artystycznymi, a także zastosowaniu najnowszych technologii informacyjno-komunikacyjnych.

<http://www.ond.vlaanderen.be/dko/>

Rozwój HBO5 będzie wymagał ścisłej współpracy pomiędzy kolegami uniwersyteckimi oraz CVO oraz z SYNTRA i VDAB, które powinny uzyskać możliwość prowadzenia i walidacji programów kształcenia HBO5.

B- inne ważne reformy oraz inicjatywy związane z polityką edukacyjną na poziomie krajowym

- W celu zapewnienia wysokiej jakości edukacji we Flandrii urzędy odpowiedzialne za inspekcje szkolne i poradnictwo pedagogiczne zostały zasadniczo zreformowane i utworzona została nowa Agencja Zapewniania Jakości w Edukacji i Szkoleniach.
<http://www.ond.vlaanderen.be/inspectie/>
<http://www.ond.vlaanderen.be/wegwijs/AKOV>
- W roku 2010 opublikowano rezultaty badania zatytułowanego „10 lat międzyprzedmiotowych celów końcowych: ewaluacja”. Duża liczba celów końcowych i rozwojowych dla szkół podstawowych i średnich została przeformułowana w legislacji i będzie stopniowo wprowadzana na poszczególnych poziomach edukacji. Od 1 września 2010, nowe międzyprzedmiotowe cele końcowe i rozwojowe dla ogólnodostępnych szkół średnich (włączając szkoły BSO) będą dotyczyły wszystkich uczniów (bez konieczności ich stopniowego wprowadzania).
<http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/>
- Dział budżetowy „Edukacja” będzie musiał zaoszczędzić 72 miliony euro podczas roku szkolnego 2009/10. Odpowiada to 0.8% całego budżetu edukacji. Wprowadzone działania oszczędnościowe wpłyną na poziom wynagrodzenia nauczycieli (3.1 mln), poziom wydatków na bieżące funkcjonowanie szkół i instytucji CLB (31.5 mln) oraz na bieżące działania Departamentu Edukacji, wydatki na doskonalenie zawodowe i szkolenia międzyinstytucjonalne (5.1 mln), różne projekty włączając centrum GOK (14 mln), szkolnictwo wyższe (6.6 mln) oraz kadry (10.9 mln).
- Najnowsze trendy demograficzne oraz legislacja GOK gwarantująca wszystkim uczniom prawo wstępu do wybranej szkoły spowodowały długie kolejki, a nawet doprowadziły do sytuacji, w której rodzice koczują pod szkołą do której chcą zapisać dzieci. W celu rozwiązania tego problemu oraz

uniknięcia kolejnych incydentów z kolejkami i koczującymi przed szkołą rodzicami, od roku 2009 szkoły we Flandrii i Brukseli uzyskały prawo organizowania rekrutacji na zasadach eksperymentalnych – zasady rekrutacji muszą być zaakceptowane przez lokalną platformę konsultacji (LOP). Legislacja zatwierdzająca te alternatywne formy rekrutacji uczniów będzie uruchomiona od roku 2012. Centralny system rekrutacji on-line dla Antwerpii, Gandawy i Brukseli bierze pod uwagę trudności z zapisaniem uczniów do szkół podstawowych. W chwili obecnej analizowane są możliwości zwiększenia liczby miejsc w szkołach w wyżej wymienionych miastach (włączając rezygnację z zasady 2 km odległości pomiędzy szkołami w ramach tej samej sieci szkół).

<https://meldjeaan.gent.be>

- Do roku 2013 uporządkowana zostanie legislacja dotycząca edukacji uzupełniającej. Przeźdefiniowane będą również zadania lokalnych platform konsultacji (LOP) oraz władz lokalnych.
<http://www.ond.vlaanderen.be/lokaalbeleid/>
- W roku 2013 przewidziane jest także wprowadzenie nowej legislacji dotyczącej szkół z internatem dla uczniów szkół ogólnodostępnych i specjalnych.
- System stypendialny zostanie rozbudowany i obejmie szkoły HBO5 oraz edukację drugiej szansy, i do roku 2014 stypendia będą przyznawane automatycznie wszystkim uprawnionym.
<http://www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/>
- Projekt legislacji dotyczącej reformy szkolnictwa średniego ma wejść w życie w r. 2014. W ramach przygotowania reformy wszystkie rozporządzenia i dekrety dotyczące szkolnictwa średniego muszą być skoordynowane. W międzyczasie, powołano zespół, który przygotował raport zawierający szereg propozycji reform.
<http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2009/0424-visienota-SO-Monard.htm>
- Rząd planuje wprowadzenie ujednoliconego statutu flamandzkich nauczycielskich związków zawodowych dla całego sektora edukacji, który będzie dotyczył wszystkich poziomów i systemów kształcenia.
- Dwie lub więcej gminy (także we współpracy z innymi organizacjami) będą mogły ustanowić ponadlokalne stowarzyszenie edukacyjne (IGOV).
<http://www.ond.vlaanderen.be/wetwijs/thema.asp?id=123&fid=3>
- Regulacje dotyczące transportu uczniów muszą być nie tylko zaktualizowane, ale także uproszczone, a współpraca z publiczną firmą transportową „De Lijn” rozwinięta w celu maksymalnego wykorzystania dostępnych środków.
- Główna debata dotycząca szkolnictwa wyższego i jego instytucji obejmuje zagadnienia strukturalne. Proces akademizacji zostanie ukończony w 2013. Czy studia o charakterze akademickim oferowane przez kolegia uniwersyteckie będą nadal funkcjonowały, czy zostaną raczej przeniesione do uniwersytetów? Czy kolegia uniwersyteckie oferujące zawodowe studia prowadzące do uzyskania stopnia na poziomie licencjatu (Bachelor) także zostaną przejęte przez uniwersytety?
- Dodatkowo, przewiduje się akademizację wyższego szkolnictwa artystycznego.
- Usługi na rzecz studentów szkolnictwa wyższego będą również zreformowane, a zasady dotyczące korzystania z nich zostaną uproszczone do roku 2012.

Opracowanie: Biuro Eurydice Wspólnoty Flamandzkiej Belgii

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: 2010